

ZGODOVINSKI ZBORNIK

PRILOGA

LJUBLJANSKEMU ŠKOFIJSKEMU LISTU.

—ooo Izhaja v nedoločenih obrokih. ooo—

Enajsto leto.

Ljubljana, meseca avgusta 1898.

Številka 48.

Zgodovina horjulske fare.

Sestavil Jožef Kržišnik.

(Nadaljevanje.)

Za kapelana je bil določen č. g. Tomaž Cuderman, ki je nastopil svojo novo službo še pred preselitvijo župnikovo z Vrzdencu. — Župniku je ukazala kresija ¹⁾, da se mora v treh tednih preseliti v novosezidano horjulsko župnišče. Pograjski graščinski oskrbnik bode ž njim vred podpisal izkaz o prejetem cerkvenem posodju, katero bode vzel seboj iz vrzdenške cerkve. Tudi naj pripomni, katere stvari še neobhodno potrebuje. Splošno naj se ravna po danih navodilih.

Selitev župnikovo z Vrzdencu v Horjul najbolje popisuje oskrbnik Ignacij Čebule v svojem dopisu z dné 22. decembra 1789. Navesti hočemo slovenski prevod tega poročila:

Species facti.

Kaj se je zgodilo 21. decembra v hiši vrzdenškega beneficijata pred in po prisodbi beneficijatove hiše na Vrzdencu dotičnim soseskam, ki so plačale stroške za novo župnišče v Horjulu, in radi prenosa posodja in paramentov iz vrzdenške cerkve v horjulsko vpricho spodaj podpisanih. To jaz podpisani ponižno naznamim slavni kresiji.

19. decembra t. l. sem prejel pismo od gospoda Tomaža Rozmana, benef. na Vrzdencu, v katerem me prosi brž ko mogoče priti na Vrzdenc, da bi vse uredil po najvišjem ukazu radi njegove skorajšnje preselitve v Horjul in radi prenosa potrebne cerkvene priprave od vrzdenške cerkve k horjulski.

¹⁾ Dopis z dné 12. decembra 1789, št. 4591.

Da bi hitreje izvršil visoki nalog, sem se podal 21. decembra v Horjul in od tam na Vrzdenc z Andrejem Čepom in Boštjanom Stanovnik, kot zastopnikoma Horjulcev. Tam so sklenili g. Tomaž Rozman, beneficijata na Vrzdencu, in zastopnika iz Horjula, da se bo drugi dan preselil omenjeni vrzdenški g. beneficijata. Zastopnika sta potem šla domov. Takoj na to, to je ob šestih zvečer, pridejo Marija Petrovčič, Elizabeta Slovaša, Helena Rus, Ana Logar, Jera Zorc in več drugih v sobo, kjer smo bili, g. beneficijata, g. kapelana in jaz. Marija Petrovčič reče: „Prišle smo, ker smo slišale, da boste prenesli presv. Zakramente in ostalo cerkveno pripravo. Toliko vam rečemo, da se bo prelilo mnogo krvi, če se to zgodi. Zastran tega se hočemo boriti do zadnje kaplje krvi.“ — Mi smo jih pogovarjali in na vse mogoče načine svarili. Vse je bilo zastonj. Trdile so vedno svojo. Brž potem pride večina vrzdenških mož. Ti so nam povedali isto, in da ne dovolijo vzeti nobene stvari od vrzdenške cerkve za novoustanovljeno farno cerkev. Kakor preje žená, tako tudi teh nismo mogli pomiriti in kričanje ni prenehalo do devetih zvečer. Po večerji, ob enajstih, so prišle ravno tiste ženske kot prvič. Rekel sem duhovnikoma, naj nihče ne odgovori. In tako so ženske zopet odšle.

Drugi dan, namreč 22. decembra, sta šla duhovnika v cerkev maševat. Po maši so ostali še nekaj časa v vrzdenški cerkvi Valentin Zdešar iz Zaklanca, Urban Rožnik iz Horjula in še eden. Kar pride Urban

Nagode, cerkovnik dotične cerkve, in reče tem trem možem, naj se spravijo iz cerkve. Može so šli iz cerkve; Marija Petrovčič, ki je varovala cerkev z drugimi ženami, je zaprla cerkev in vzela seboj cerkveni ključ.

Potem prideta dva zastopnika iz Horjula, Andrej Čepin in Boštjan Stanovnik, dva zastopnika za Zaklanec, Andrej Zdešar in Nikolaj Kucler, in namesto treh ali štirih zastopnikov za Vrzdence pride večina mož in žensk. Vprašal sem jih, zakaj jih je toliko prišlo z Vrzdence, ko sem vendar rekel, da zadostujejo trije ali štirje zastopniki iz vasi Vrzdence? Odgovorili so mi: „Mi vsi hočemo slišati, kaj nam boste povedali.“ Na to sem jim besedno in kolikor mogoče natančno in umljivo prebral odlok slavne kresije, katerega je poslala graščini pograjski glede preselitve vrzdenškega g. beneficijata v Horjul in glede prenosa cerkvene priprave, ki se nahaja pri vrzdenški cerkvi, v horjulsko. Tudi sem jim rekel, da noče prenesti novi g. župnik horjulski nobene druge stvari iz vrzdenške cerkve v horjulsko, kot presv. Zakramente, monštranco, krstni kamen in nebo (baldahin). Na to začno kričati Vrzdenci: „Ničesar ne pustimo prenesti iz naše cerkve!“ Ženske so vpile, da se rajše hočejo boriti do zadnje kaplje krvi, kot dopustiti, da se odnese najmanjša stvar od cerkve. Jaz sem jim prigovarjal in jih skušal pomiriti; toda zastoj je bilo moje prigovarjanje. Slišal nisem drugega kot: „Duhovnik sme iti s svojimi reči, kamor hoče in kadar hoče; toda od naše cerkve niti najmanjšega ne damo.“ Potem so se izjavili Horjulci nasproti Vrzdencem, da hočejo vrniti čez nekaj časa vrzdenško monštranco in povrniti svoto, katero so darovali Vrzdenci za nebo. Tudi ta predlog ni bil po volji Vrzdencem. Na to sem poslal po cerkovnika. Ko je prišel, zahtevam od njega cerkveni ključ. Odgovoril mi je, da ga nima sam, pač pa Marija Petrovčič.

Rekel sem na to Vrzdencem: „Ker nočete biti pokorni na noben način višjemu povelju, bodem natančno naznanil ves dogodek slavni kresiji. Zagotovim vas pa, da boste v kratkem obžalovali svojo trgoglavnost. Vaše kesanje bode gotovo prepozno. Vsi spoznate, da sem vas skušal z lepa pregovoriti in odvrniti vsak pretep in prepir, katerega nameravate. Ker so pa pri vas brezuspešne vse moje prošnje in prigovarjanje, vas zagotovim, da vas bode gotovo najostreje kaznovala slavna kresija.“

Na to odidejo Vrzdenci in g. beneficijat začne nakladati svoje reči. Ko so pa vozniki naložili na vozove drva, katera so dali Vrzdenci za preteklo leto

gosp. beneficijatu kot njegov letni delež in so jih bili dolžni dati, je takoj pripomnil Urban Slovša, naj ukažem razložiti drva, sicer se bode druga zgodila. Isto se je zgodilo z butarami, katere je ukazal gospod beneficijat na njegove stroške nasekati in zvezati na občinskem pašniku. Da bi ne prišlo do prepira, sem takoj ukazal razložiti drva in butare. Vrzdenci so odpeljali gosp. beneficijatova drva k svojim hišam.

Kakor hitro so bile prepeljane v Horjul g. beneficijatove stvari, je prišel gospod, spremljan od mene, g. župnika dobrovskega, g. kapelana horjulskega in okolu 20 horjulskih vaščanov, 22. decembra ob dveh v Horjul. Vsa oprava vrzdenške cerkve je ostala nedotaknjena na zahtevo Vrzdencem. Nadalje so se izjavili Vrzdenci, da nikakor ne dovolijo v izročitev beneficijatove hiše na Vrzdence onim soseskam, ki so kaj pripomogle k zidanju horjulskega župnišča.

Vrzdence, 22. decembra 1789.

Ignacij Tschewulz, s. r., oskrbnik; *Andrej Tshepon* in *Boštjan Stanounig*, zastopnika horjulska; *Andrej Sdeschar*, *Niklas Kutzler* in *Luka Smrekar*, zastopniki zaklanški.

Horjulci so bili zelo veseli, da so dobili lastno faro kljub raznim vrzdenškim spletkarjam. Vaščan Tomaž Cepin (umrl leta 1833.) je zložil v spomin na ustanovitev fare naslednjo, sicer z ozirom na pisavo nekoliko predelano, pesem:

Pesem od fare v Horjulu.

<p>1. Naš kralj Jožef tadrugi
rinsk cesar imenovan,
zakar je bil on tudi
od teh ljudi držan,
je dal venkaj povelje
na vse svoje dežele:
storiti ta nove fare,
kjer je zadost ljudi.</p> <p>2. Mi smo potem položili
kmal sopélko¹⁾ naprej,
tamkaj se pritožili,
prosili smo, Bog dej,
krajsamta smo prosili,
da bi štítengo dobili,
ktera pred enim leti
je bila vzeta od nas.</p> <p>3. Na sopélko taprvo
je nam vse prav kazal,
ko bi se ne bla zaprla
dobili bi bli kmal,
v sopélki je pisan stalo:
dobili bote kmalo
Cesar vam bo tudi
enga kaplana dal.</p> | <p>4. Ali fovšija velika
nagajivih ljudi,
katera se ne šika,
žih se je vsak boji,
je sopélko skazila,
s tinto vse počrnila,
da se ni moglo brati,
kar je blo pisano.</p> <p>5. V sopélk je pisan stalo,
to se nima zgodit,
al to se je spoznalo,
da imamo hitet
druge sopélke storiti,
tistga pa ven spustiti,
kjé nam najbolj nagajev
zmirom nam zoper biv.</p> <p>6. Potem tri cele leta
smo mi hodil okol,
povsod nam vse obeta:
za vas je zmeram bolj,
kamne vkup pripravljajte
in farovž izzidajte,
vi bote v vaših prošnjah
zagajšno uslišani.</p> |
|---|--|

¹⁾ Sopélka je suplika (prošnja.)

7. Kakor hitro so horjulci farovž zidati začel precej so vrzdenčani komisije prejel iz skoñje ino s krasa noter do tistga časa nam na nobeno vižo je ni blo moč dobit.
8. Pri tej komisiji tudi Te vrzdenške može so začeli ti gospodi postavljat na lepše, da so doktorju lagali napk sopélke ravnali, takrat pa vendar djali: mi ne vemo zato.
9. Potem so vrzdenčanje te križce podpisal, zdaj pa še tako pravjo: preveč smo se bli vdal; marencja so se bali, da so skor trepetali, ker zavolj teh cekinov jih je močno svariv.
10. Enmu doktorju v lublani so dvajst cekinov dal, al ubogi vrzdenčanje so se bli zapeljal, k so se z volkom pečali, tolk denarjev mu čez dali za enmalo popirja, za ena sopélka.
11. Al kaj bom več govoru od tega zanaprej, deb le povedat mogu, kaj se je godil potlej, ker glih ravno o adventu po cesarskemu patentu je prišlo pismo z gracia de bo fara v horjul.
12. Bodmo tedaj veseli smo mi rekli takrat, tud flisek v našmu delu, da bo storjen enkrat; potlej se sme zgoditi, da zna kaplan tud priti, tedaj bo mogu tudi z Vrzdencu se prestavt
13. Mesca velcga srpana je blo dodelan vse, tud rajtenga storjena, kolk je koštalo vse, to smo višjim čez dali, da so v nemšk grac poslali, potem pa ravn k božiču je spet nazaj prišlo.
14. Da se ima pripravit gospod po letéh dneħ ter se v horjul prestavit precej v kratkih dneħ, ker bode kaplan tudi po cesarski zapovdi poslan gori z lublane in bo ostal pri nas.
23. Potem k je že prestavljen le ta duhoven bil, je nekater pripravljen, dokler bode on živ, da če raj dalj hoditi, kakor pod horjul biti, ker so tud k procesjam hodil drugod okol.
15. Potem se je pisalo v gradaško kancelijo, da ima priti kmalu felboltar s flegarijo; nato on pride kmalo, kakor se mu je pisalo, glih tri dni pred božičem je prišel na vrzdenec.
16. Al kakor hitro pride felboltar na vrzdenec, žensk folk se vkupajsnide, je bil prav poštalenc, ter so začele vpiti: rajš hočmo kri preliti, kakor pa vam horjulcem kaj venkaj s cerkve dat.
17. Zvečer kmalo po šestih se je letó godil, tud potlej po devetih farovž jih je polen bil; ker pa na njih vprašanje noben ni maral zanje, tedaj so mogle zopet s farovža se pobrat.
18. Drugi dan kje maša bila, sta dva z naše vasi bla segnana s sila prec s cerkve po maši, mežnar ni mogel čakati, gonila ga je lakat, da je cerkev zaperu, babe so vzele ključ.
19. V farovž so priletele, kakor pred ta večer, ključ so pri seb imele, delale velik preper, za ključarje se vendale, njih može zaničvale: naši može je babe, me pak ključarice.
20. Potem kje blo zadostí neumnih besedi, smo začel vkupaj nosti gospodove reči, ter na voze nakladat in v te jerbace spravljat: naenkrat vse z gospodom smo mi vzdignil preč.
21. Tedaj so se začele babe jokati na glas, ker niso pred verjele, kakor še le takrat, da bode tako kmalo vse gladko šlo preč, pol farovž prazen ostane, vse je obropano.
22. Dost so horjulc špendali, ker so farovž zidali, drug so pak zmirom djali, da se bojo kesali, so se le posmehvali, za norce jih držali, horjulc pa le s korajža so delali naprej.

Po preselitvi beneficijatovi v Horjul so se takoj potrudili Vrzdencani, da bi imeli vsaj sv. mašo v domači cerkvi ob nedeljah in zapovedanih praznikih. Obrnili so se do kresije¹⁾ in obljubili, da hočejo sami vzdržavati duhovnika, ki pride na Vrzdenc. Če tega ne dosežejo, naj se jim izpolni obljuba komisarja Marenzija. Ta je obljubil 19. avg. 1788 v Polhovem Gradcu Vrzdencanom, da bodo imeli sv. mašo v domači cerkvi vsako nedeljo in zapovedan praznik, eno nedeljo prvo, drugo nedeljo pa veliko mašo, kakor hitro bodeta v Horjulu dva duhovnika. Prošnjo sta podpisala tudi Urban Hudadounig za Samotorico in Jurij Prošnik za Smrečje. — Graščinski oskrbnik se je tudi podvzval naznaniti²⁾ beneficijatovo preselitev. Priložil je zgoraj navedeno poročilo, da bode nadaljno ukrenila sl. kresija.

V Postojni so zaslišali Vrzdencane 30. jan. 1790. Mesto štirih je prišlo osem Vrzdencanov k obravnavi, namreč Urban Slovša, Jakob Logar, Štefan Petrovc, Lovrenc Maren, Janez Buh, Martin Rus, Florijan Slovša in Matevž Seliškar. Pri obravnavi so se sklicevali na svojo pritožbo, trmoglavnost so pa opravičevali s tem, da se jim godi krivica. Na prigovarjanje komisarjevo so umaknili svojo prošnjo proti temu, da bode vsako nedeljo in zapovedan praznik prva sv. maša na Vrzdencu. Obljubili so dovoliti v popis cerkvene oprave in v izročitev beneficijatove hiše horjulski soseski, kakor hitro bodo prejeli pisano povelje iz Postojne. Dopis na horjulskega župnika so vzeli seboj ter ga izročili 31. januarja po prvi sv. maši. Še tisto nedeljo je oznanil župnik za Svečnico prvo sv. mašo na Vrzdencu. Naslednji dan so prišli Horjulci na Vrzdenc po krstni kamen. Ker ni bilo ž njimi župnika ali grašč. oskrbnika, jim niso pustili Vrzdencani nobene stvari odnesti iz cerkve.

Na Svečnico so zastonj pričakovali Vrzdencani horjulskega kapelana. Le nekaj dečkov je prišlo povedat, da bodete v Horjulu obedve sv. maši. Horjulci so se namreč zbrali zjutraj pred župniščem in niso pustili kapelana iz vasi, da bi šel maševat na Vrzdenc. Kmalu so se prišli pritožit Vrzdencani k župniku in kapelanu radi nespolnjene obljube. Dolgo se niso mudili v župnišču, ker so jih zapodili Horjulci, češ da nimajo pravice hoditi v to, na horjulske stroške sezidano hišo.

Drugi dan so vložili Horjulci pritožbo pri nadškofijskem ordinarijatu zoper glavarjev ukaz. Prosili so, naj preloži knez in nadškof beneficij z Vrzdencu v Horjul, zapre vrzdenško cerkev in ostro kaznuje uporne Vrzdencane. Sklicevali so se predvsem na to, da je

¹⁾ 27. decembra 1789.

²⁾ 28. decembra 1789.

zelo odležna vrzdenška cerkev, ker celo en del Vrzdencanov preje pride k farni cerkvi kot na Vrzdencu. Prebivalci iz Zaklanca, Podolnice, Korena, Lesnega Brda in Samotorice tudi hitreje pridejo v Horjul. Čemu bo vsako nedeljo sv. maša na Vrzdencu? Samo v nadlogo bo kapelanu, ki bo moral hodit maševat vsako nedeljo in zapovedan praznik na Vrzdencu. Iz ostalih vasi bodo vsi varuhi brez službe božje, ker ostalih domačih ne bo pravočasno domov z Vrzdencu. In če se ozirajo na obstoječi cerkveni red, morate biti vsako nedeljo obedve sv. maši pri farni cerkvi, če ni več duhovnikov na enem mestu. Podpisali so pritožbo Jožef Medič in Andrej Čepon za vas Horjul, Andrej Zdešar in Kaspar Grampovčnik za Zaklanec, Martin Škof in Luka Velikovrh za Podolnico, Matevž Čamernik in Jakob Kavčič za Lesno Brdo, Valentin Končan in Andrej Tomc za Koreno, Jurij Tominc in Štefan Hudadobnik za Samotorico.

Da bi popisal opravo vrzdenške cerkve, je prišel graščinski oskrbnik 4. februarja 1790 v Horjul. Pri tej priložnosti so vprašali Vrzdencani Horjulce, zakaj niso pustili g. kapelana na Vrzdencu? Ti so odgovorili, da mu tudi v bodoče ne bodo pustili hodit maševat na Vrzdencu. Vrzdencani so se potem izjavili, da ničesar ne dajo Horjulcem iz svoje cerkve. Drugi dan so se pritožili zopet pri kresiji in prosili glavarja, naj prisili Horjulce, da bodo spolnovali dani ukaz, ali jim naj preskrbi posebnega duhovnika, četudi na njihove stroške.

Oskrbnik je še enkrat posredoval. Pozval je v Polhov Gradec zastopnike obeh sosesk. Toda njegov trud je bil brezuspešen. Vrzdencani so zahtevali za svojo cerkev beneficijata, Horjulci pa tudi niso odjejnali in so se izjavili, da bodo sami kupili vse potrebno za farno cerkev in nič več nadlegovali Vrzdencanov.

Nadškofijski ordinarijat se je tudi pritožil pri kresiji radi danega ukaza z dné 30. januarja. Ko je prejel glavar poročilo o brezuspešnem posredovanju oskrbnikom, je naznanil ordinarijatu, da je bila samo začasna ta zapoved. Zato prekličé svoj ukaz in bode prosil potrebnih navodil v Gradcu. Isto je sporočil glavar tudi horjulskemu župniku.¹⁾ — V poročilu, katero je poslal glavar guberniju v Gradec, je nasvetoval najstrožje kazni za Vrzdencane. Ordinarijat naj prepove vsem duhovnikom, da ne smejo hodit maševat na Vrzdencu. Tudi naj začasno ustavi opravljanje ustanovljenih sv. maš v tej cerkvi. Potem se bode kmalu uklonilo uporno ljudstvo. Dovolilo bode v popis cerkvene oprave, kakor tudi v izročitev beneficijatove hiše.

Med tem je bila redno vsako nedeljo prva sv. maša na Vrzdencu. Ko so zvedeli Horjulci, da je glavar

¹⁾ Dopis z dné 14. marca 1790, št. 642.

preklical svoj ukaz, so šli 18. marca osebno v nadškofijsko pisarno ter se tam pritožili, da je župnik celo za velikonočno nedeljo oznanil sv. mašo na Vrzdencu. Na to pritožbo je naročil ordinarijat župniku, naj se ravna po danem ukazu in opusti nedeljske sv. maše na Vrzdencu. Ustanovljene sv. maše sme opravljati med tednom, v kolikor mu dopušča dušno pastirstvo.

Na vprašanje deželnega gubernija je odgovoril ordinarijat,¹⁾ da ni nobenega razloga, zakaj bi se kršil veljavni cerkveni red. Ta zapoveduje, da morate biti dve sv. maši v farnih cerkvah ob nedeljah in praznikih. Tega naj se držita tudi horjulska duhovnika. Ustanovljene sv. maše lahko opravljata med tednom. Sploh ne zaslužijo nobene izjeme uporni Vrzdencani. Te razloge je uvaževalo deželno poglavarstvo v Gradcu in zavrnilo pritožbo vrzdenške soseske.

Sedaj so poskusili Vrzdencani z zvijačo doseči svoj namen. Da bi lažje očitali graščini, kresiji in ordinarijatu pristransko postopanje, so poskusili dokazati z neresnično mapo vrzdenške okolice, da je Vrzdencu pravo središče horjulske doline. Vas Horjul so narisali blizu farne meje in vse Vrzdencanom neprilicne vasi so kar izpustili. V novi pritožbi so ponovili vse ugovore, katere je izpodbil ordinarijat l. 1788. Sklicevali so se predvsem na priloženo mapo in trdili, da imajo zlasti Samotorčani predaleč v Horjul. Po njihovem mnenju ustreza nova fara samo graščini in Zaklančanom. To pritožbo so poslali 14. januarja 1791 deželnemu guberniju v Gradec s prošnjo, naj jo predloži visoka vlada cesarju Leopoldu II., ki jim bode gotovo vrnil odvzeti beneficij in napravil novo kapelanijo v Zaklancu. — Vlada je bila pripravljena dovoliti nekatere prednosti vrzdenški soseski, samo da bi pomirila razdraženo ljudstvo. Poslala je pritožbo ordinarijatu²⁾ in vprašala, če dovoli knez in nadškof, da bode ob navadnih nedeljah in praznikih večkrat (manchmal) prva sv. maša na Vrzdencu. Horjulci se bodo že potolažili, ker nimajo daleč na Vrzdencu; nasprotno pa bodo Vrzdencani nekoliko odškodovani za odvzeti beneficij. Ordinarijat ni našprotoval temu nasvetu. Opomnil je le vlado, da Vrzdencani gotovo ne bodo zadovoljni z uspehom te lažnjive pritožbe, marveč bodo kmalu še več zahtevali.³⁾

¹⁾ Dopis prejeli v Gradcu 4. junija 1790.

²⁾ Dopis z dne 24. marca 1791.

³⁾ Kako so bili zapisani Vrzdencani pri ordinarijatu, najbolje pojasni ta odgovor z dné 30. aprila 1791: „Ich fände gar keinen Anstand auf das Ansinnen eines Hochlöbl. Guberniums von 24. März, Empfang 2te dieses mich dahin zu äußern, daß an jenen Sonn- und Feyertagen, an welchen keine Haupt Andacht bei der Pfarrkirche zu Horiul vorkömmt, der Frühe Gottesdienst wenigstens manchmal zu Schönbrunn abgehalten würde; wenn

Dvorna pisarna je rešila pritožbo Vrzdencanov dne 6. junija 1791, kakor je nasvetovalo deželno poglavarstvo v Gradcu. Nato je prosil¹⁾ kresijski glavar ordinarijat, naj pošlje 9. avg. t. l. horjulskega župnika v Postojno, da bo prebral vpricho njega odlok visoke vlade zbranim vrzdenškimi in horjulskim zastopnikom. Od ordinarijata je prejel horjulski župnik razun poziva, naj zastopa svojo zadevo, tudi izkaz onih dnij, ob katerih morate biti dve sv. maši v farni cerkvi. Ti prazniki so bili: Božič, Novo leto, Sv. Trije Kralji, Svečnica, Sv. Jožef, Cvčna nedelja, Vel. četrtek, Vel. petek, Vel. sabota, Velika noč, Kristusov vnebohod, Binkoštna nedelja, Sv. Rešnje Telo, Sv. Peter in Pavel, Vnebovzetje M. D., patrocini pri farni cerkvi, 3. ned. v oktobru, God vseh svetnikov in Vseh vernih duš dan (takrat se morajo opraviti molitve za umrle v farni cerkvi).

V Postojni so isti dan obravnavali še dve drugi pritožbi gledé Vrzdencanov. — Kolovodje upornih Vrzdencanov so našuntali vaščane, da so zabranili horjulskemu župniku užitek beneficijatovega sveta, katerega so se polastili Vrzdenci takoj po preselitvi g. župnika v Horjul. Ravno tako so se branili dajati drva horjulskemu župniku, češ da so to obljubili samo svojemu beneficijatu. Vsled tega se je pritožil župnik pri kresiji. — Podobno pritožbo so vložili pograbski duhovniki. Kakor hitro se je ustanovila nova fara v Horjulu, je nehal pograbski župnik opravljati soseskine sv. maše. Vrzdenci so se nato pritožili²⁾ po svojih

ich mit Grund hoffen könnte, daß diese Willfähigkeit die ungestümmen Schönbrunner eines Theils befriedigen, und die Ruhe unter der Gemeinde wieder herstellen würde; allein selbst die von den Bittstellern in dem hier rückgebogenen Anlagen geäußerte Gesinnungen, in welchen sie ein hohes Gubernium mit Unwahrheiten und einer geflüßentlich entworfenen Mappa, auf welcher sie um die nach allen Direktiv Regeln bestimmte Pfarrkirche Horiul an die äußersten Gränzen zu sezzzen, die unter Horiul befindlichen und dahin eingepfarrten Ortschaften hinweggelassen haben, zu hintergehen, dem Adelsberger Kreisamt sowohl als dem Ordinariat und der betreffenden Herrschaft wegen der höchsten Orts anbefohlenen Uebertragung des Benefiziums zu der Pfarrkirche zu Horiul, aus welcher sie eine Glaubens- und Gewissenssache, für welche die Abgestorbenen werden leiden und büßen müssen, machen, Hinterlistigkeit, Partheylichkeit, Grausamkeit, Gewissenlosigkeit, Unterdrückung der Bittschriften ganz unverschämt zumuthen, sind ein nur zu deutlicher Beweis, daß diese Willfähigkeit sie, wie es auch der betreffende Orts-Dechant befürchtet, in ihrem gefäßen Starrsinne bestätigen, und sie auf die Vermuthung, daß sie auch einen weiteren Rechtsanspruch darauf haben, verleiten, welche sie endlich auf den Entschluß bringen würde auch weitere Schritte zu wagen, weil ihnen dieser gelungen ist.⁴

¹⁾ Dopis z dné 20. julija 1791, št. 2219.

²⁾ 8. maja 1790.

zastopnikih Štefanu Petrovčiču in Jakobu Logarju pri ordinarijatu in prosili, da se ohrani stari običaj glede opravljanja raznih cerkvenih obredov in ustanovljenih sv. maš. — Tudi pograbski kapelan ni opravljal soseskinih sv. maš ob določenih dnevih. Skliceval se je na odlok kn. in nadšk. ord. iz meseca marca 1790, ki dovoljuje tako ravnanje. Kadar je bil zadržan, ga je nadomeščal horjulski kapelan. Ko je pa prišel pograbski kapelan po biro in po denar za soseskine sv. maše, so mu vse odrekli vrzdenški možje, ker se ni držal določenih dnij. Ob enem so se pritožili¹⁾ pri ordinarijatu.

Vrzdenški zastopniki so bili zadovoljni z odlokom visoke vlade glede službe božje v vrzdenški cerkvi. Tudi pograbskim duhovnikom so obljubili dati dolžno biro. Nasprotno so pa zahtevali od horjulskega župnika, naj dokaže svoje pravice do beneficijatovega sveta in do drv, katera so dajali svojemu beneficijatu. Pridelke iz l. 1790. dobi lahko na Vrzdencu, pravico do nadaljnega užitka pa mora dokazati z ustanovnimi listinami in z oporko prvega beneficijata. Kresija je na to sporočila²⁾ horjulskemu župniku, da so se udali Vrzdenci. Zato postane polnomočen visoki dvorni ukaz z dné 6. junija t. l. in župnik naj se strogo ravna po njem. Po lanske pridelke naj pošlje na Vrzdenc, ker jih nočejo pripeljati Vrzdenci. Da bode končno vse v redu, naj dokaže svojo pravico do beneficijatovega sveta s potrebnimi listinami, zlasti z oporoko prvega beneficijata Jožefa Rozmana.

Župnik ni takoj poslal zaželjenih listin. Posve-toval se je z znanci in nek Peter Suppan mu je sestavil potrební odgovor. Nekako pred božičem leta 1791. je prišel g. Tomaž Rozman v Postojno. Skliceval se je na oporoko r. Gregorja Töttinger-ja z dné 20. julija 1720, v kateri je ta zahteval od Vrzdencanov, da morajo sezidati beneficijatu hišo, skrbeti zanjo in dajati predvsem drva za kurjavo. Sedaj je horjulski župnik ob enem beneficijat in tako opravičen zahtevati potrebna drva od Vrzdencanov. — Zemljišče je kupil g. Jožef Rozman. Iz kupnega, oziroma prodajnega pisma z dné 23. aprila 1729 je razvidno, da je določen kupljeni svet v užitek gospodu beneficijatu. V oporoki z dné 30. julija 1784 ni g. Jožef Rozman ničesar določil glede tega sveta, toraj je smatral vse to za priboljšek svojim naslednikom. Zato so povsem opravičene njegove zahteve. — Nadalje je prosil g. župnik, naj sl. kresija kaznuje voditelje vrzdenških nezadovoljnežev, namreč Štefana Petrovčiča, Lovrenca Marna, Urbana Slovšo in Urbana Sedeja. Ko bodo ukročeni glavni hujskači, bode prav kmalu zavladal zaželeni mir v horjulski fari.

¹⁾ 9. junija 1791.

²⁾ Dopis z dné 23. avgusta 1791, št. 3283.

V dopisu z dné 25. januarja 1792 je naznanila deželna vlada nadšk. ordinarijatu, da so bili izpuščeni 15. t. m. iz tridnevnega zapora štirje vrzdenški vaščani. Prosila je ob enem, naj zanaprej opravljajo tudi soseskine sv. maše horjulski duhovniki. Njihovo število naj določita vrhniški dekan in horjulski župnik skupno s tremi zastopniki vrzdenške soseske. Svojo in cerkovnikovo biro sme župnik tudi s silo iztirjati in postojnska kresija mu bode pri tem gotovo pomagala.

Vrhniški dekan je vsled bolezní odložil posvetovanje do 9. maja. Takrat je prišel na Vrhniko horjulski župnik in ž njim štirje vrzdenški zastopniki. Ti so se izjavili, da ne bodo toliko časa zadovoljni, dokler jim vlada ne vrne odvetnega beneficija. Ordinarijat je vsled tega prosil¹⁾ vlado, naj sama užene uporneže.

Med tem je bila 13. aprila zopet obravnava v Postojni radi drv. Vrzdenčani so vedno trdili, da so drva obljubili samo na Vrzdencu stanujočim duhovnikom.

Vlada je potem pozvala²⁾ ordinarijat, naj ukrene vse potrebno, da se določi vzajemna služba božja v Horjulu in na Vrzdencu. V slučaju, da še ne bodo hoteli dajati Vrzdenčani drv in dolžne bíre, naj prosi župnik pomoči postojnsko kresijo. Na prošnjo župnikovo je poslala kresija nekaj vojakov na Vrzdenec, ki so se nastanili pri znanih štirih hujskačih. Dne 18. julija je pisal komisar Anton baron Marenzi horjulskemu župniku, da pride prihodnji dan v Horjul. Zato naj napravi pregleden izkaz o pridelkih, katerih ni dobil tekom treh let od beneficijatovega sveta. Na ukaz g. komisarija so vklenili vojaki glavne štiri hujskače in jih gnali v Horjul k županu. Tam so jim menda s palico izsilili obljubo, da bodo odnehali od brezuspešne trme. Župnik je naznanil komisarju, da je bila vsejana na beneficijatovi njivi l. 1790. pšenica in potem ajda, l. 1791. ječmen in ajda, l. 1792. so pa pustili njivo neobdelano, čeprav bi bilo treba vsejati soršico in ajdo. Za žito zahteva odškodnino v denarjih, seno in otavo bo pa dobil pod streho beneficijatove hiše. S to mrvo hoče biti zadovoljen, če je niso preveč porabili Vrzdenčani. Komisar je potem s silo iztirjal pridržane pridelke in denarno odškodnino za žito.

Ker je bilo brezuspešno pogajanje z vrzdenškimi zastopniki, je prosila³⁾ vlada ordinarijat, naj imenuje svojega zastopnika, ki bode vse potrebno ukrenil glede vrzdenških soseskinih sv. maš. Ordinarijat je naročil vrhniškemu dekanu, naj skliče komisijo in sicer župnika iz Polhovega Gradca in Horjula ter nekaj vrzdenških

mož. Dekan Franc Marenick je poklical obedve stranki na Vrhniko še-le 3. decembra. Opravičil se je s tem, ker je poleti vedno deževalo, v oktobru je pa bil zadržan župnik pograjski. Vrzdenčane so zastopali Mihael Rozman, Štefan Petrovič, Florijan Slovša, Jakob Logar in Urban Slovša. Navzoče zastopnike je vprašal dekan, če so voljni dajati obljubljena drva horjulskemu župniku, ki bode odslej opravljal soseskine sv. maše na Vrzdencu. Možeje so obljubili, da bodo dajali drva, a le tedaj, kadar bode vsako nedeljo in zapovedan praznik sv. maša na Vrzdencu. Vselej mora biti tudi pridiga ali krščanski nauk. Izvzeti so samo večji prazniki, ker morate biti takrat dve sv. maši v farni cerkvi. Ljubše jim je, če bodo opravljali soseskine sv. maše tudi nadalje pograjski duhovniki, ker morajo tem dajati biro in denar za opravljene soseskine sv. maše. Tudi želijo, da bi zopet spadali pod pograjsko faro, ker so bili zadovoljnejši v prejšnjih razmerah. Drva hočejo pripeljati do beneficijatove hiše na Vrzdencu. Od tam jih lahko odpeljejo župnikovi vozniki. Dve uri je prigovarjal dekan možem, naj se udajo in odnehajo od svojih neopravičenih zahtev. Ker ni nič opravil, je sestavil zapisnik. Podpisali so ga vsi navzoči; vrzdenški zastopniki so se podkrižali. V dopisu na kn. in nadškofijski ordinarijat je obširno poročal o brezuspešnem pogajanju in prosil, naj ga v bodoče oprostite takih obravnjav.

Pri deželni vladi v Ljubljani niso bili zadovoljni z izidom te komisije. Dolžili¹⁾ so vrhniškega dekana, da je še bolj razdražil Vrzdenčane. Sklenili so še enkrat obravnavati z Vrzdenčani v Postojni. Nadškofijski pooblaščenec je bil pograjski župnik. Prišel je 16. aprila 1793 v Postojno s horjulskim župnikom. Tudi pri kresiji niso odnehali Vrzdenčani. Nadškof. ordinarijat jih je kaznoval s tem, da je prepovedal dné 5. septembra nadalje opravljati nedeljsko službo božjo na Vrzdencu. Storil je to še le na priganjanje deželne vlade, ko je došel ordinarijatu že drugi dopis²⁾ v tej zadevi. S tem so zopet zgubili Vrzdenčani svoje predpravice. Kresijski glavar jim je sporočil,³⁾ da toliko časa ne bo nedeljske službe božje na Vrzdencu, kolikor časa ne bodo redno dajali dolžne bire in drv horjulskemu župniku in pograjskim duhovnikom. Še le v avgustu l. 1794 so se udali trdovratni Vrzdenčani. Drv pa vsejedno niso hoteli pripeljati v Horjul, marveč so jih pustili pred beneficijatovo hišo na Vrzdencu. To so naznanili tudi ordinarijatu⁴⁾.

¹⁾ Dopis z dné 27. febr. 1793, št. 1356.

²⁾ Dopis z dné 28. avg. 1793, št. 5687.

³⁾ Dopis z dné 16. jan. 1794.

⁴⁾ Prošnjo so podpisali 30. avgusta, izročili so jo še le 20. dec. 1794.

¹⁾ Dopis, 8. junija 1792.

²⁾ Dopis, 23. junija 1792, št. 4321.

³⁾ Dopis, 4. avg. 1792, št. 5444.

in prosili za nedeljsko službo božjo. Če tega ne dosežejo, naj ustanovi knez in nadškof lokalijo na Vrzdencu, kakor se je to zgodilo 26. decembra 1787, ali naj vrne odvzeti beneficij. Župnik Tomaž Rozman je naznanil¹⁾ ordinarijatu, da Vrzdenci niso hoteli pripeljati drv k župnišću, toraj niso storili svoje dolžnosti. Za vzajemno službo božjo v Horjulu in na Vrzdencu on nikakor ni, ker zgubi duhovnik preveč časa. Kdaj bode spovedoval ob takih dnevih? Kako bo šel obhajati, če bo moral priti duhovnik z Vrzdencu v Horjul po sv. Zakramente in potem še le k bolniku? Kolikrat bode prišel duhovnik prekasno! Tudi druge soseske niso s tem zadovoljne, ker bode potem njim predaleč na Vrzdenc. Že tako so ljudje nezadovoljni radi vednih preprirov z Vrzdenci. Potem bode še huje. Mogoče bodo kar s silo zahtevali dve sv. maši v farni cerkvi. — Na ta dopis je odgovoril²⁾ ordinarijat Vrzdencanom, naj preje pripeljejo drva pred župnišče, potem bodo zopet dobili nedeljsko službo božjo.

Župnik Tomaž Rozman se je naveličal vednih preprirov z Vrzdenci. Vložil je prošnjo za lokalijo Dobrunje (sedaj podružnica v fari Sostro). Deželna vlada je naznanila ordinarijatu,³⁾ da prezentuje vsled dvornega dekreta z dné 6. marca t. l. župnika Tomaža Rozmana za izpraznjeno lokalijo Dobrunje. Oglasilo se je za razpisano službo osem prosilcev. Tomaž Rozman je zapustil Horjul 19. maja 1795. Skoraj osemnajst let je pastiroval na Vrzdencu in v Horjulu. Po ustanovitvi nove horjulske fare so zlasti njemu očitali Vrzdenci, da so zgubili Töttingerjev beneficij. Zato so mu na vse mogoče načine kljubovali in ga zavirali v duhovski službi. Lahko je zapustil svojo župnijo in se preselil v Dobrunje, kjer mu ljudstvo ni stavilo takih zaprek.

Novi župnik Nikolaj Cipriani je prišel v Horjul 9. junija 1795. Slovesno je bil vmeščen še le 12. julija. Vrzdenci so hoteli nagajati tudi novemu župniku. Zato nista prišla vrzdenška ključarja, kakor tudi ne cerkovnik v Horjul, da bi izročili ključne svoje cerkve novemu župniku in tako priznali njegovo duhovsko oblast. Nadšk. komisar, prodekan Bonaventura Humel, jih je poklical naslednjega dné na odgovor v župnišče. Mesto teh so prišli štirji drugi Vrzdenci, ki so izjavili, da priznavajo pograjskega župnika za svojega dušnega pastirja, zase pa navrh zahtevajo posebnega beneficijata. Na podlagi prodekanove pritožbe z dné 13. julija je zahteval ordinarijat pri vladi, naj strogo kaznuje znane štiri hujskače in prisili vrzdenška

ključarja, da bodeta osebno prinesla v Postojno cerkvene ključne in jih izročila kresijskemu glavarju. Tudi glavar je poročal vladi dné 12. septembra o novem uporu vrzdenške soseske. Vlada je naznanila ordinarijatu,¹⁾ da bodo za kazen delali štirje hujskači tri dni cesto v Postojni in sicer vklenjeni v svarilo upornim vaščanom. Vrzdenške cerkvene ključne je poslal glavar dné 31. oktobra horjulskemu župniku.

Stroga obsodba glavnih hujskačev je dobro uplivala na Vrzdence. Vložili so prošnjo za ponovitev vzajemne službe božje in obljubili, da bodo zvesto spolnovali svoje dolžnosti. Vlada je vstregla njihovi prošnji, ter je prosila kn. in nadškofijski ordinarijat,²⁾ naj zopet vpelje vzajemno službo v smislu dvornega ukaza z dné 6. junija 1791. Tej prošnji so pri ordinarijatu takoj ustregli. Poslali so župniku horjulskemu ukaz,³⁾ naj zopet vpelje vzajemno službo božjo na Vrzdencu in v Horjulu; in sicer takó, da bode enkrat na Vrzdencu prva sv. maša, druga pa v Horjulu; drugič naj bode prva sv. maša v Horjulu in druga na Vrzdencu.

Župnik Cipriani je moral ugovarjati temu odloku. V svoji pritožbi se je skliceval že na to, da je v horjulski fari več podružnic, pri katerih mora tudi opravljati ob gotovih nedeljah in praznikih ustanovljene soseskine sv. maše. Pokoren danemu ukazu bi moral opustiti te soseskine sv. maše, ker mora biti ob nedeljah in praznikih vsaj ena sv. maša v farni cerkvi. Nadalje je določila dvorna pisarna vzajemno službo božjo samo za prvo sv. mašo. Izvzetih je devetnajst nedelj in praznikov, ker se mora vršiti ob teh dnevih služba božja samo v farni cerkvi. Večina faranov je nezadovoljna s to novo naredbo, ki koristi samo Vrzdencanom. Posebno težavno bode na ta način za prebivalce iz vasij Lesno Brdo, Zaklanec, Podolnica in Koreno, ki so na drugi strani horjulske fare. Večina teh bode morala hoditi k sv. maši v Polhov Gradec ali na Vrhniko, ker ob grdem vremenu ni mogoče priti po bližnjicah na Vrzdenc. Najhujša kazen bode pa ta ukaz obema duhovnikoma. Tudi najslabše vreme potem ne bode izgovorilo kapelana. V najhujši zimi bode moral gaziti sneg brez kažipotata vsako nedeljo od Horjula do Vrzdenc. — Nadalje je treba tudi to vpoštevati, da je bila ustanovljena nova fara v Horjulu, kot središču cele fare, v polajšavo vsem ondotnim prebivalcem. Novi ukaz naravnost nasprotuje temu namenu. Kakor hitro bode vstregla vlada Vrzdencanom, takoj bodo začeli godrnjati ostali farani. Z upornostjo in lažnjivimi pritožbami bodo

¹⁾ Dopis z dné 7. jan. 1795.

²⁾ Dopis z dné 8. jan. 1795.

³⁾ Dopis z dné 28. marca 1795, št. 1564.

¹⁾ Dopis z dné 23. sept. 1795, št. 5074.

²⁾ Dopis z dné 9. dec. 1795, št. 6594.

³⁾ 14. dec. 1795.

skušale tudi ostale soseske doseči svoj namen. — Konečno je še sporočil g. župnik, da je pripravljen opravljati službo božjo na Vrzdencu ob gotovih nedeljah in praznikih, kadar mu bodo dopuščala duhovska opravila. Samo to zahteva, da ga mora preje priznati vrzdenška soseska za svojega dušnega pastirja. V dokaz resničnosti svojih trditev in dokazov je priložil ugovoru pismeno potrdilo pograjskega grajščaka barona Jožefa Antona. To pritožbo je odposlal župnik dné 28. decembra 1795 nadšk. ordinarijatu.

Ordinarijat je poslal ta ugovor deželni vladi¹⁾ s pripombo, da bode župnik največ dosegel, če se odpove biri in pusti v miru uporno sosesko. Potem se bodo kmalu udali Vrzdenci, ko bodo spoznali, da ničesar ne dosežejo s silo. Ta nasvet ni obveljal. Vrzdenci so zvedeli, kaj je ukrenila vlada. Župnik ni hotel vpletati vzajemne službe božje, dokler ne dobi odgovora na svojo pritožbo. To priliko so porabili hujškači. Sestavili so pritožbo na kresijo²⁾ in prosili pomoči. Tudi vlada je med tem poslala kresiji ugovor horjulskega župnika. Kresijski glavar je odgovoril na ta dopis dné 9. februvarija 1796 in se ni posebno laskavo izrazil o g. župniku. Očital mu je, da preveč misli na zložno življenje, a premalo na svojo službo. Vrzdenci ne zahtevajo vzajemne službe božje za vsako nedeljo in praznik, marveč so pripravljeni odnehati od svoje zahteve, kadar bode sv. maša pri drugi podružnici. V obče se je zelo potegnil glavar za Vrzdence. Nasvetoval je vladi, naj zagrozi Horjulcem, da bodo zgubili kapelana, če ne bodo odnehati. V tem smislu je tudi rešila vlada župnikovo pritožbo.³⁾ Župnik Cipriani se je takoj uklonil višjemu odloku. Naznanil je ordinarijatu, da je pri ostalih podružnicah 12 soseskinih sv. maš (v Zaklancu 2, na Korenu 4, na Lesnem Brdu 3 in na Samotorici 3). Ob enem je prosil za bolj zdravega kapelana, ker je fara pretežavna za bolehnega duhovnika. Ordinarijat je takoj potrdil⁴⁾ naznanjene soseskine sv. maše. Za ostale nedelje in praznike je pa določil, da mora biti enkrat prva sv. maša v Horjulu, drugič na Vrzdencu. Tudi naj naznani župnik čez en mesec, kako so zadovoljni farani s tem vladinim odlokom.

Vrzdenci so za enkrat vsaj deloma dosegli svoj namen. S tem pa niso bili zadovoljni. Hoteli so vse nazaj dobiti, duhovnika in tudi odvzeti beneficij. Zato so takoj povedali župniku, da ne bodo preje mirovali,

dokler jim vlada in ordinarijat ne vrneti beneficija. Veliki teden so posnemali v domači cerkvi vse cerkvene obrede. Odprli so tabernakelj, omaro za shranjevanje sv. olja in krstni kamen. Oltarje so oropali in izpostavili sv. razpelo v javno češčenje. Domačo cerkev so rabili tudi v grešne namene. Skrivali so namreč v nji prepovedano ali skrivaj uvažano blago. Vse to je naznanil župnik ordinarijatu.¹⁾ Ob enem je omenil, da je komaj pomiril nezadovoljne Horjulce. Ostale soseske še nadalje kljubujejo. Izjavili so se prebivalci, da jim je ljubše, če so zopet pri stari fari, kakor da bi morali hoditi čez močvirnato Lipalico tako daleč k sv. maši. Cesar Jožef II. je ustanovil horjulsko faro za celo dolino, da bi bilo vsem prebivalcem te doline polajšano z ozirom na službo božjo. Polajšavo bodo še le takrat čutili, ko bodete v Horjulu vsako nedeljo dve sv. maši. Ordinarijat bi že rad ugnal uporno sosesko. Nasvetoval je na ta dopis vladi,²⁾ naj skupno prisilite obedve gosposki uporno sosesko, da bode konečno mirovala.

Med tem³⁾ so vložili Vrzdenci pri kresiji novo prošnjo za ponovitev beneficija. Deželna vlada je poslala to prošnjo ordinarijatu, da se izjavi, v koliko je zadovoljen z ustanovitvijo pesebne lokalije na Vrzdencu. Kresijski komisar baron Marenzi je nasvetal v odgovoru z dné 10. junija, naj zahteva ordinarijat od horjulskega župnika nekaj podrobnih podatkov o tamošnjih razmerah. Ordinarijat se ni ravnal po tem nasvetu, marveč je predlagal⁴⁾ vladi, naj se razdeli horjulska fara v dve lokaliji in sicer v horjulsko in vrzdenško. Vsak lokalist naj oskrbuje polovico sedanje fare in uživa polovico sedanjih župnikovih in kapelanovih dohodkov. — Dunajska vlada pa ni hotela privoliti v tako razdelitev horjulske fare. V smislu odloka z dné 6. junija 1791 je zopet rešila⁵⁾ prošnjo Vrzdencanov. Horjulskemu župniku je naznanil ordinarijat to zanj povoljno rešitev dné 16. julija, kresija, pa 6. avgusta 1796.

¹⁾ 9. maja 1796.

²⁾ 13. maja 1796.

³⁾ 6. maja 1796.

⁴⁾ 13. junija 1796.

⁵⁾ Dopis deželne vlade z dné 13. julija 1796; št. 3555 na intimacijo dvorne direkcije z dné 30. junija 1796.

(Nadaljevanje prih.)

¹⁾ Dné 7. jan. 1796.

²⁾ Dné 18. jan. 1796.

³⁾ Dopis z dné 20. febr. 1796, št. 775.

⁴⁾ Dopis z dné 5. marca 1796.

Vsebinska. *Zgodovina horjulske fare.*
(Nadaljevanje.)